

Εργαστήριο
Ιστορίας της Ιατρικής
και Ιατρικής Δεοντολογίας

ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ - ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

Ομιλητής: Επίκουρος Καθηγητής Γρηγόριος Τσουκαλάς

Η Ιατρική στην Παλιγγενεσία και στη σύγχρονη Ελλάδα

Ο Παλαιών Πατρών Γερμανός υψώνει τη σημαία
της Επανάστασης, πίνακας του
Ludovico Lipparini (1800-1856)

Η Υγιεινή των Ελλήνων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία

Απουσία οργανωμένου Συστήματος Υγείας

Υποβάθμιση συνθηκών διαβίωσης

Συνωστισμός σε αστικά κέντρα

Ελλιπής διατροφή

Επιδημίες

Γιατροσόφια

The painted portico: or Stoa of Hadrian. Henry Cook, Recollections of a Tour in the Ionian Islands, Greece and Constantinople, London, Thomas M'Lean, 1853

Η επανάσταση

Ποιοι ήσαν οι ιατροί;

Τι έπραξε η διοίκηση;

Ποιοι ήσαν οι χώροι περίθαλψης;

The Death of Markos
Botsaris by Marsigli
Filippo (1790-1863)

Ο πόλεμος δεν είναι τίποτε άλλο παρὰ μια επιδημία πτωμάτων

Ελληνίδα μάνα με το νεκρό παιδί της, Γαλλική Σχολή. Ελαιογραφία σε μουσαμά, α' μισό 19ου αιώνα

Exhibition: Philhellenism in Art: Paintings and objects d'art from the collection of Michalis and Dimitra Varkaraki

Οι επιδημίες, τόπος εμφάνισης

Πολιορκίες

Στρατόπεδα συγκέντρωσης αιχμαλώτων

Σε περιοχές συγκέντρωσης προσφύγων με απουσία αποχετευτικού συστήματος

Σε κατεστραμμένες πόλεις μετά από άλωση, προβλήματα στέγασης, διατροφής, αποχέτευσης

Η άλωση της Τριπολιτσάς, ξυλογραφία, Bonomo, 1880 (άνω) & Αθηναϊκή οικογένεια επιστρέφει στο κατεστραμμένο σπίτι της του Peter Von Hess (κάτω)

Οι επιδημίες

1821-1826, τύφου Τριπολιτσάς (τυφοειδής πυρετός εκ σαλμονέλας, ή επιδημικός εξανθηματικός τύφος)

1822-1824, τύφου Ναυπλίου

1822, ευλογιάς στους Σουλιώτες

1822, πανώλης Τήνου

1824, πανώλης Ψαρών

1824, πανώλης Λάρισα

1827-1828, πανώλης Πελοπόννησος

Σε πολλές περιοχές αναφέρονται η λοιμική νόσος ή απλά ο λοιμός

Souliot warriors in a watercolour by Charles Robert Cockerell entitled *Arbanites palikars in pursuit of an enemy* (1813-1814)

Οι Ιατροί και ... οι ιατροί της Επανάστασης

Οι επιστήμονες ιατροί (Έλληνες & Ξένοι)

Οι πρακτικοί ιατροί

Οι κομπογιαννίτες και οι τσαρλατάνοι

Ο απλός λαός (κυρίως γυναίκες, μαιές, γιατροσόφια)

The Death of Lambros Tsavellas by De Vivo Donato Francesco de (1834 - after 1890),
National Gallery of Nafplion

Οι ιατροί κατά την Επανάσταση του 1821

Επιστήμονες ιατροί

Έλληνες

Δημήτριος Αλεξανδρίδης (περ. 1784-1851), ιατρός, λόγιος και διαφωτιστής, Τύρναβος

Ονούφριος Αποστολίδης (1796-1854), ιατρός, αναφορές ορφανοτροφείων, Κέρκυρα

Παναγιώτης Βάρβογλης (1799-1870), ιατρός, Φιλικός, Τρίπολη

Νικόλαος Γερακάρης (1882-1842), ιατρός, φαρμακοποιός, Φιλικός, Κεφαλλονιά

Κωνσταντίνος Δραγώνας (1780-1858), ιατρός, αγωνιστής, Φιλικός, Ζάκυνθος

Ανδρέας Ζυγομαλάς (1801-1870), ιατρός, πολεμιστής, Σμύρνη-Χίο

Αθανάσιος Πολίτης (1790-1864), ιατρός, χημικός, Λευιάδα

Φιλέλληνες

Marie Etienne Bailly (1785-1837), ιατρός, Παρίσι

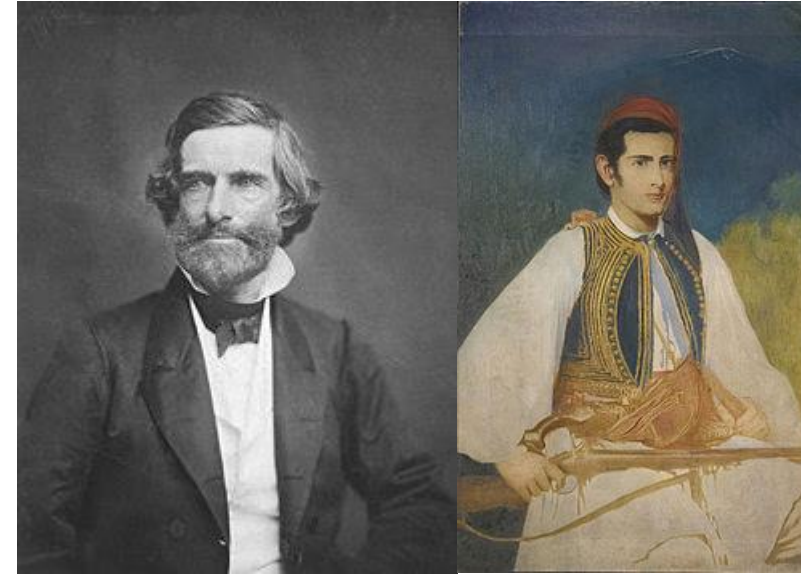
Bonifatio Bonafin (1800-1893), φαρμακοποιός, Τεργέστη

Friedrich K. Boyon (???), ιατρός σε μοναστήρια, Βυρτεμβέργη

Louis Andre Gosse (1791-1873), ιατρός, Γενεύη

Howe Gridley Samuel (1801-1876), ιατρός στρατοπέδων και στρατιωτικών νοσοκομείων στο Μοριά, απόφοιτος Χάρβαρντ, Βοστώνη

Adolf Mahn (???), ο πρώτος φαρμακοποιός των επαναστατημένων Ελλήνων, Ιατροσυνέδριο, απεβίωσε στον Πειραιά, Γερμανός

Samuel Gridley Howe portrait (left) & Samuel Gridley Howe painted in the dress of a Greek soldier by John Elliott (right)

Οι ιατροί κατά την Επανάσταση του 1821

Πρακτικοί ιατροί

Κεντρικός άξονας

Εμπειρία γενεών

Γιατροσόφια βασισμένα στην ιατρική των αρχαίων Ελλήνων (βοτανική φαρμακολογία και χειρουργικές πρακτικές)

Χειρουργοί, τζηράχηδες, Ιπποκρατικοί σύμφωνα με το Διονύσιο Πύρρο το Θετταλό

Μπροστάρηδες στα πρόχειρα στρατιωτικά νοσοκομεία

Συμπλήρωσαν τους πτυχιούχους, γνώριζαν καλύτερα αντισηψία, ανάταξη καταγμάτων και περιποίηση τραυμάτων μάχης

Η τελευταία μετάληψη των Μεσολογγιτών του Louis Joseph Toussaint Rossignon

i tre Greci ... η επιλογή της ιατρικής είναι ανάγκη αφού οι Τούρκοι είναι η μόνη τέχνη που σέβονται

Από αρχοντιές οικογένειες, καλοντυμένοι με Ευρωπαϊκά ενδύματα, έγιναν φίλοι σπουδάζοντας ιατρική στο Πανεπιστήμιο της Πάδοβας

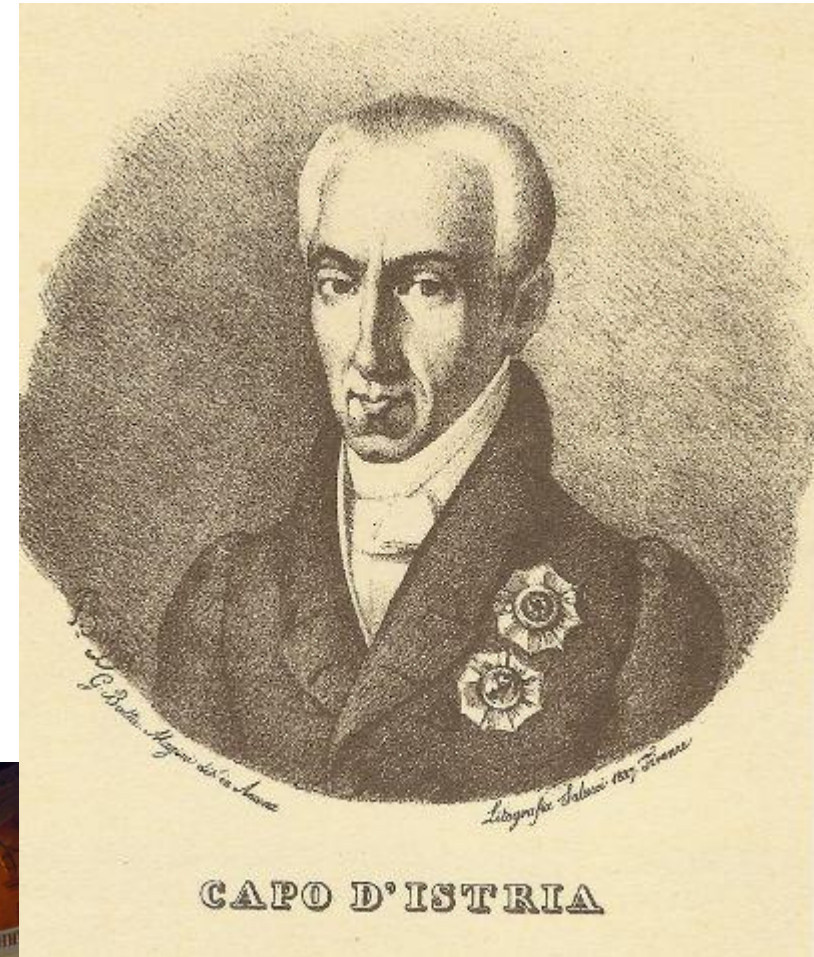
Ο Κήρυκος Χαιρέτης, ιατρός του σουλτάνου Μαχμούτ Β΄

Ο Κωνσταντίνος Βαρδαλάχος, διδάσκαλος της νεολαίας &

Ο Ιωάννης Καποδίστριας, κυβερνήτης της Ελλάδος

University of Pavia

Ioannis Kapodistrias, portrait, Lithograph of 1827

Η πρώτη οργανωμένη αντιμετώπιση πανδημίας σε Ευρωπαϊκό επίπεδο

Η πανώλη των φτωχών στην Ύδρα το 1828 & οι προσπάθειες των Ιωάννη Καποδίστρια και Σπυρίδων Καλογερόπουλου

Οι νεκροί έπρεπε να ταφούν από μια στρατευμένη ομάδα νεκροθαφτών

Τα ρούχα των νεκρών έπρεπε να καίγονται, ενώ απαραίτητη ήταν η απολύμανση στις οικίες τους

Καραντίνα 50 ημερών για όλους τους ασυμπτωματικούς αλλά είχαν επαφή με τους ασθενείς

Οι επιχειρήσεις παύουν τις δραστηριότητές τους

Οι εκκλησίες παραμένουν κλειστές

Μόνο τα απαραίτητα εμπορικά καταστήματα συνέχισαν να λειτουργούν

Μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης

Η απολύμανση για όλα τα πλοία ήταν υποχρεωτική καθώς και η ιατρική εξέταση των πληρωμάτων τους

Αραβικοί πληθυσμοί εκτοπίστηκαν

Απαγορεύτηκαν όλες τις μετακινήσεις από και προς περιοχές με γνωστές λοιμώξεις

Απαγόρευση κυκλοφορίας στις αιτές των νησιών του Σαρωνικού και στα παράλια της Πελοποννήσου

Οι μολυσμένοι έπρεπε να απομονωθούν σε ξύλινες καλύβες μακριά από τις κατοικημένες περιοχές όσο το δυνατόν

Προτείνει συνεχή προσωπική υγιεινή

Ο σπουδαίος εμπειρικός που ... τελικά μάλλον είχε σπουδάσει !

Παναγιώτης Γιατράκος (1781-1851)

Εμπειρικός ιατρός με δικαίωμα οπλοφορίας

Ο επιφανέστερος ιατρός ανάμεσα σε 5 αδέρφια

Μέλος της Φιλικής Εταιρείας από το 1918, μνημένος από τον Παπαφλέσσα

Θα ιδρύσει στο Μυστρά το Σχολείον Ιατρικής για να προετοιμάσει τους εμπειρικούς ιατρούς του αγώνα

Οργάνωσε στο Μυστρά Στρατιωτικό Νοσοκομείο

Τιμήθηκε με το Χρυσό Σταυρό του Τάγματος του Σωτήρος

Το 1843 χρημάτισε γερουσιαστής

Τη κηδεία του ακολούθησε πεζός ο βασιλιάς Όθων των Ελλήνων

Νεότερες μαρτυρίες θεωρούν ότι είχε σπουδάσει ιατρική στο Πανεπιστήμιο της Πάδοβας, όταν ταξίδεψε εκεί προκειμένου να ετοιμάσει τις ιατρικές προμήθειες του αγώνα

Portrait of the Fighter Panagiotis Giatrakos by Prosalendis Spyridon (1830 - 1895), National Gallery of Greece

Ιατρικά μέσα και θεραπευτικές προσεγγίσεις

Πληγή

Κρασί

Χορτάρια

Επουλωτικά βότανα

Επίδεση

Αλείμματα

Αυγά

Λάδι

Ρακή

Διαπύηση

Αφαίμαξη (φλεβοτομή, βδέλες)

Με πίεση αφαίρεση εμπυήματος

Ξέσμα

Η αυτοθυσία της μάνας λίγο πριν το τραγικό τέλος, François-Émile de Lansac, (1803-1890) ο οποίος εκτίθεται στο Μουσείο Ιστορίας και Τέχνης του Μεσολογγίου (άνω) & Λεκάνη αφαίμαξης χειρουργού με απεικόνιση των εργαλείων του, 18ος αιώνας (κάτω)

Βδέλλες, αφαιμάξη και αντισηψία

Βάλε βδέλλες

Με διάταγμα του Αντιβασιλέα Άρμανσπεργκ το 1836 απαγορεύθηκε η εξαγωγή βδελλών χωρίς κρατική άδεια. Θεωρήθηκε λαθρεμπορική πράξη για όποιον τις εξήγαγε χωρίς να είναι εφοδιασμένος με άδεια. Οι αμοιβές που είχαν οριστεί για τους καταδότες παράνομου εμπορίου βδελλών προέβλεπαν την παραχώρηση προς τον καταδότη του συνόλου του λαθραίου εμπορεύματος. Αυτό θα επέφερε κέρδος πολύ μεγαλύτερο από οποιαδήποτε αμοιβή. Την εποχή εκείνη οι περισσότεροι «ειδιικοί» επί των αφαιμάξεων καλούνταν φλεβοτόμοι και οι βδέλλες αποτελούσαν αναπόσπαστο μέρος της εργασίας τους

Συλλογή βδελλών από τη λίμνη της Κοπαΐδας, γραβούρα μέσα 19^{ου} αιώνα

Ιατρικά μέσα και θεραπευτικές προσεγγίσεις

Φάρμακα

Ανάταξη καταγμάτων

Χειρουργική αφαίρεση ξένων σωμάτων

Ακρωτηριασμοί

Καυτηριασμοί μεγάλων αγγείων

Πληγές κατά δεύτερον σκοπόν

Συρραφές με κεφάλια μυρμηγκιού

Οινόπνευμα

Κηραλοιφή

Ένας Έλληνας αξιωματικός τραυματίστηκε μπροστά στα τείχη μιας πόλης που κατακλύζεται από καταιγίδα, Jean Claude Bonnefond, 1826

Ο ανάπηρος του Αγώνα του Θεόδωρου Βρυζάκη στο παράρτημα Ναυπλίου της Εθνικής Πινακοθήκης

Τα φάρμακα

Κατάλογος φαρμάκων μετά από εισήγηση του εμπειρικού ιατρού Κωνσταντίνου Βάλβη, ιατρού Αιροκορίνθου. Τα φυτά τρεμεντίνα, γόμα, μαστίχα, λιβάνι μαζί με κερι και πρόβειο ζύγκι και μίνιο (οξειδίο του μολύβδου) χρησιμοποιήθηκαν για Παρασκευή αλοιφών για τραύματα (αριστερά) & Κενταύριον το μικρόν και Στρατιώτης ο χιλιόφυλλος από το έργο του Διοσκουριδής De Materia Medica (Περί Ὑγῆς Ιατρικῆς) χρησιμοποιήθηκαν στη λαϊκή ιατρική σε πληγές λόγω των αιμοστατικών και επουλωτικών ιδιοτήτων τους (δεξιά)

Κατάλογος τῶν ἀναγκαίων φαρμάκων.

Χειροεγγραφή φαρμάκων

Ρεβάνη	δρ: 200.	Τρεμεντίνα ἀνέλιος	δραχμ. 2.
Ευκαμπί	δραχμ. 2.	Γόμα μαστίχα	50.
Κερκόριον	1.	Μαστίχα	100.
Ἴλος Ἰγγλίκος	200.	Πύρρον	100.
Πλάσιον	250.	Πάρα Ἰσχυροτάτη	5.
Πάλαρον ἀρράβιον	15.	Λιβάνι	100.
Μουστακίνα	25.	Κερι ποθαρόν	2.
Κίνα	1.	Ζύγκι πρόβειο	100.
Βασίλειά	1.	Μίνιον	1.
Κινίον	10.	Κασσί	25.
Θύσιον	15.	Πριτριπίλο ρώσσον	25.
Φύλον σαφομαρίον	15.		
Καυκάριδα	25.		
Πάρα Βιργιλία	100.		
Λιποραρόδιον	100.		
Δανθόδιον	50.		
Σπίρο Καλαμίντιον	100.		
Κιρόνιο	100.		
Διοσμύρον	100.		
Κανακόνιον	50.		
Ἰνδόνιον	100.		
Φιανία Ευρώπια	100.		
Σιγίλλο ἰσχυροτάτη	100.		
Ἰσχυρο ἰσχυροτάτη	50.		
Ἰνδία Ευρωπαϊκή			

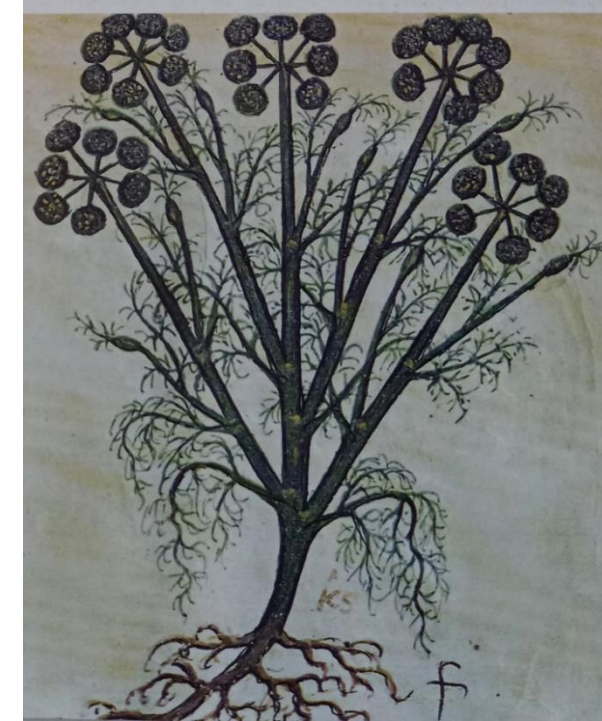
Ἐν Νεωπόλει τῆς 17/12/1825

Κωνσταντίνος Βάλβης Ἰατροεγγραφεύς

ἀπαρτίσθαι ἐν Πρωτοβουλίᾳ

δὲ τῶν: Ἰατρομαθῆς τῆς Πρωτοβουλίας

Ἰωάννης Σουλῆς

Οι Ιατροχειρουργοί και οι Ιατροφαρμακοποιοί

Διονύσιος Πύρρος ο
Θετταλός (1774/1777-1853)

Μαθήτευσε στους Ιωάννη
Πέζαρο και Βενιαμίν Λέσβιο

Θα σπουδάξει ιατρική στην
Ιταλία

Ίδρυσε χαρτοποιείο και
λιθογραφείο στο οποίο
κατόρθωσε να τυπώσει 25.000
τόμους που κάλυπταν ένα
εύρος θεμάτων όπως ιατρικά,
γεωγραφικά, ιστορικά,
θρησκευτικά, ηθοπλαστικά,
γραμματικά

Η Σχολή της Χίου

Η Ίονιος Ακαδημία, Κέρκυρα

Greek priest, physician and scientist Dionysios Pyrrhos
Thettalos (1774-1853) from his book Practice of Botany, 1848

Η γνώση των εμπειρικών πέρα από τις Σχολές

χορίο χημάρα

1715 ΕΓΓΑΪΦΕΨΑ. ΤΛΑΧΑ. ΤΡΑΧΥΤΗΝΟΥΓΙΑΝΗ. ΜΠΑ
 ΛΟΤΗΑ. ΗΣΤΟ. ΤΡΕΨΗ. ΤΑΠΟΔΙΣ. ΠΟΥΤΩΡ. ΠΟΥΤΑ.

1719 ΕΓΓΑΪΦΕΨΑ. ΤΡΑΧΥΤΗΝΟΥΓΙΑΝΗ. ΜΠΑΛΟΛΙΑ
 ΗΣΤΩ. ΒΕΔΡΑ. ΑΠ' ΝΟΝ. ΗΣΤΟΝ. ΛΑΛΧΔΑ.
 ΧΑΙΣΠΙΓΕΝΕ. ΜΕΒΑ. ΣΙΒΑΡΕΛΑ.

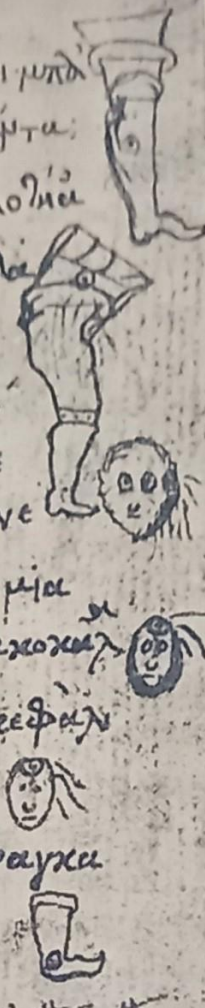
Ελαβοθι. ΟΥΑΝΕΤΟΣ. ΟΧΥΛΑΜΗΝΑΤΗΣ.
 ΜΠΑΛΟΤΗΑ. ΗΣΟΝΑΜΗΛΗΧΑ. ΔΕΠΙΥΕ
 ΜΕ. ΧΑΤΑ. ΤΑΥΤΗ. ΧΑΙΕΜΙΝΕΜΕ. ΒΑΥΕΓΙΑΝΕ

Ελαβοθι. ΟΥΙΟΡΓΑΧΗΣ. ΟΧΥΤΗΙΟΥΓΙΑΝΗΣ. ΜΙΑ
 ΠΕΦΙΑ. ΙΣΟΧΕΦΑΛΙ. ΚΙΝΟΥΑΛΕ. ΠΟΛΑΧΟΚΑΛ

Ελαβοθι. ΤΑΧΧΑΜΑΡΧ. ΜΙΑ. ΚΟΠΕΛΑ. ΙΣΟΧΕΦΑΛΙ
 ΑΠΟΑΥΚΡΕΜΙΣΜΑ. ΔΕΒΟΥΑΛΕ. ΚΟΚΑΛΑ.

Ελαβοθι. ΟΥΙΟΡΓΙΣ. ΟΠΑΛΛΑΧΟΤΗΣ. ΣΟΒΡΑΥΧΑ
 ΛΗ. ΜΠΑΛΟΤΗΑ. ΑΠΛΑΝΧ. ΗΣΟΝΑΡΜΟ.
 ΑΥΔΕΜΕ. ΚΧΤΣΕ. ΦΤΙ.

ΕΝΙΑΥΕΠΑΡΑΟΧΙΛΑΜΠΡΝΙΤΣΩ. ΤΛΑΧΑ. ΤΡΑΧΥΤΗΝΟΥΓΙΑΝΗ. ΜΠΑΛΟΛΙΑ.

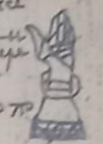

χορνο δρι

ΕΓΓΑΪΦΕΨΑ. ΤΟΥΑΪΦΕΑ. ΤΑΔΡΙΑΤΗ. ΠΟΧΡΕΚΑ
 ΡΙΣΕ. Τ ΤΟΦΕΚΙΤΣ. ΧΑΪΠΟΡΕΣ. ΤΩΚΑΛΑΜ
 ΚΑΤΑΔΑΪΤΗΛΑ. ΝΟ
 ΕΥΙΑΝΕ. ΟΔΡΑΚΕΧΛ. ΜΑΡ. ΟΛΟΓΓΟΝΟΣ. ΗΧΕ. ΣΟΤΡ
 ΔΗΟΪΡΑΚΗ. ΧΑΪΟΥΚΕ. ΟΛΟΤΟ. ΚΑΛΟ.

ΕΥΟΙΑΝΕ. ΗΥΙΩΝΣ. ΗΧΑΧΕ. ΜΕΝΕΤΑ. Π. ΞΑ. ΣΟΥΦΑΛ

ΧΟΡΟ. ΟΚΑ. ΤΑΝΙ. ΝΙΣΙ. ΠΙ. ΤΑΙ. ΝΟΣΙ
 ΤΣΕΡΣΑ. ΗΣΙ. ΝΥΣ. ΗΔ. ΤΒΑ. ΝΙ. ΒΙ. ΝΟΣ
 ΗΣΙ. ΝΙ. ΣΡΕ. ΝΙ. ΝΟΣ

Χειρόγραφες σημειώσεις χειρουργικής από το χειρουργό Παπαδάκη από τη Μάνη, ο οποίος πραγματοποίησε 404 χειρουργικές επεμβάσεις

ρα δρ: 1. κακρημπίρη δρ: 1. ερόχο δρ: 1. τα όσα ανακαταίνεις ή τα
 μαύρους χάκια ματά των ετήτων, ή δόξεις αίο στο πορρό ή
 αία στο βράδυ. < ΠΕΡΙ ΜΑΪΝΙΣ ΟΪΑ ΤΟΝ ΣΟΥΜΑΧΟΥ ΤΟΝ
 ΜΥΧΑΝΙ.

παρον. μασοχουαρίδων δρ: 1. κανίχα δρ: 1. μασομασείλια δρ: 1. πη
 περόφι δρ: 1. κρόνον δρ: 1. μασύχα δρ: 1. αΐμαρ. Δυμίσμα δρ: 1.
 δόξιασιν. Ισιαν. ΑΪΟΥΑ. ΉΡΑ. ΣΔΟ: 1. στα όσα ανακαταίνεις ή τα
 μαύρους ματάνι με το μέλι, να τα βράγγ, βράδυ ή τμήμας
 ρισόν. δρ: 1. κωνίαν. ΠΕΡΙ ΧΑΪΣΙΑΣ ΧΑΪΣΙΑΣ. ΚΑΙΝΙ. ΝΥ. Τ. ΔΡΕ
 ΑΙΣΙΩΝΗ
 ΑΙΣΙΩΝΗ

παρον. αχρόν δρ: 5. διαγροδόν δρ: 5. Ισιαν. ΑΪΟΥΑ. ΉΡΑ. ΣΔΟ: 1.
 ετην. δρ: 1. ή καί χαΐσια.

< ΠΕΡΙ ΧΑΪΣΙΑΣ ΟΪΑ ΤΟΝ ΟΥΔΡΟΚΗΜΑΝ

παρι. χαφιατίνι δρ: 3. διαγροδόν δρ: 4. εραβίνι δρ: 5. ερα
 σίχα δρ: 3. κείνα δρ: 5. γόμα. σαφίητά δρ: 3. αχρόν
 δρ: 3. ένα. ποχά. κρέμασ. ή παβαβί. ΤΟΝ ΔΡΑΪΝΑ. ή
 ας. πείρη. ΉΡΑ. ΤΟ ΠΟΡΡΟ. ή ΉΡΑ. ΤΟ ΒΡΑΔΥ.

< ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΣΠΑΣ ΝΑ ΠΑΙΜΝΗΣ, ΧΑΪΣΙΑΝ. ΝΥ
 ΝΙ. ΤΙ. ΜΑΝ:

παρι. αΐμαρ. χαφιατίνι δρ: 6. διαγροδόν δρ: 8.
 εραβίνι δρ: 10. μασύχα δρ: 6. κείνα δρ: 10. καί χαΐ-
 σια. ματά τήτων.

< γ. ΔΥΑ. ΪΟΥΑ >

Ιατροσόφι που βρέθηκε στα χέρια του Λάκωνα εμπειρικού ιατρού Σπυρίδων Κεφαλά το 1822

Το πρώτα ... Νοσοκομεία ! Δηλαδή η Εκκλησία και πάλι

Μονή Φανερωμένης Σαλαμίνα

Μονή Ομλπού Αχαΐας

Μονή Μεγάλου Σπηλαιίου Καλαβρύτων

Μονή Αγίου Γεωργίου Φενεού Κορινθίας

Μονή Προδρόμου Καστροί Αχαΐας

Μονή Ψαρών

Μονή Βράχας Άγραφα

Μονή Παναγίας της Μαλεβής Άστρους Κυνουρίας

Ανδρώα Ιερά Μονή Ομπλού, γραβούρα
εποχής (αριστερά) & Athanasios
Agrafiotis fights in Pruth while a
traumatized fighter is being carried out,
by Peter Heinrich Lambert von Hess
(1792-1871) (δεξιά)

Εντάξει ... υπήρχαν και τα Νοσοκομεία

Νοσοκομείο Πάτρας

Νοσοκομείο Μονεμβασιάς

Νοσοκομείο Μυστρά

Νοσοκομείο Βυτίνας

Νοσοκομείο Τριπολιτσάς

Νοσοκομείο Μεσολογγίου

Νοσοκομείο Χίου

Νοσοκομείο Ναυαρίνου

Νοσοκομείο Ναυπλίου

Νοσοκομείο Σαλαμίνας

Young Greek Defending his Wounded Father
by Ary Scheffer, 1827, Μουσείο Μπενάκη (άνω)
& Κτηριακές εγκαταστάσεις στο Ναύπλιο που
λειτούργησαν ως νοσοκομείο κατά τη διάρκεια
της επανάστασης (κάτω)

Numbers ... μία νέα αντίληψη για την πραγματικότητα της εποχής !

Οι ιατροί του αγώνα

Πτυχιούχοι πανεπιστημίων 162

Χωρίς επιβεβαιωμένες πληροφορίες 29

Εμπειρικοί ιατροί 213

Φιλέλληνες/ξένοι ιατροί 76

Σύνολο 480

Αναλογία ιατρών

Σύνολο κατοίκων Μοριάς-Ρούμελη-Νησιά

750.000 κάτοικοι

Δηλαδή 1 ιατρός ανά 1562 κατοίκους

Πεσόντες ιατροί κατά τον αγώνα

Έλληνες 52

Ξένοι 18

Σύνολο 70, δηλαδή το 15%

Συμπερασματικά

Οι συνθήκες πολέμου και διαβίωσης δημιούργησαν εκτεταμένα ζητήματα κοινωνικής υγείας

Οι εμπειρικοί ιατροί προσέφεραν πολλά παραπάνω και με περισσότερη γνώση από ότι είναι γνωστό

Ο αριθμός των ιατρών ήταν παραπάνω από ικανοποιητικός

Η κεντρική διοίκηση είχε μεριμνήσει για τόπους περίθαλψης, εφόδια και εκπαίδευση εμπειρικών ιατρών

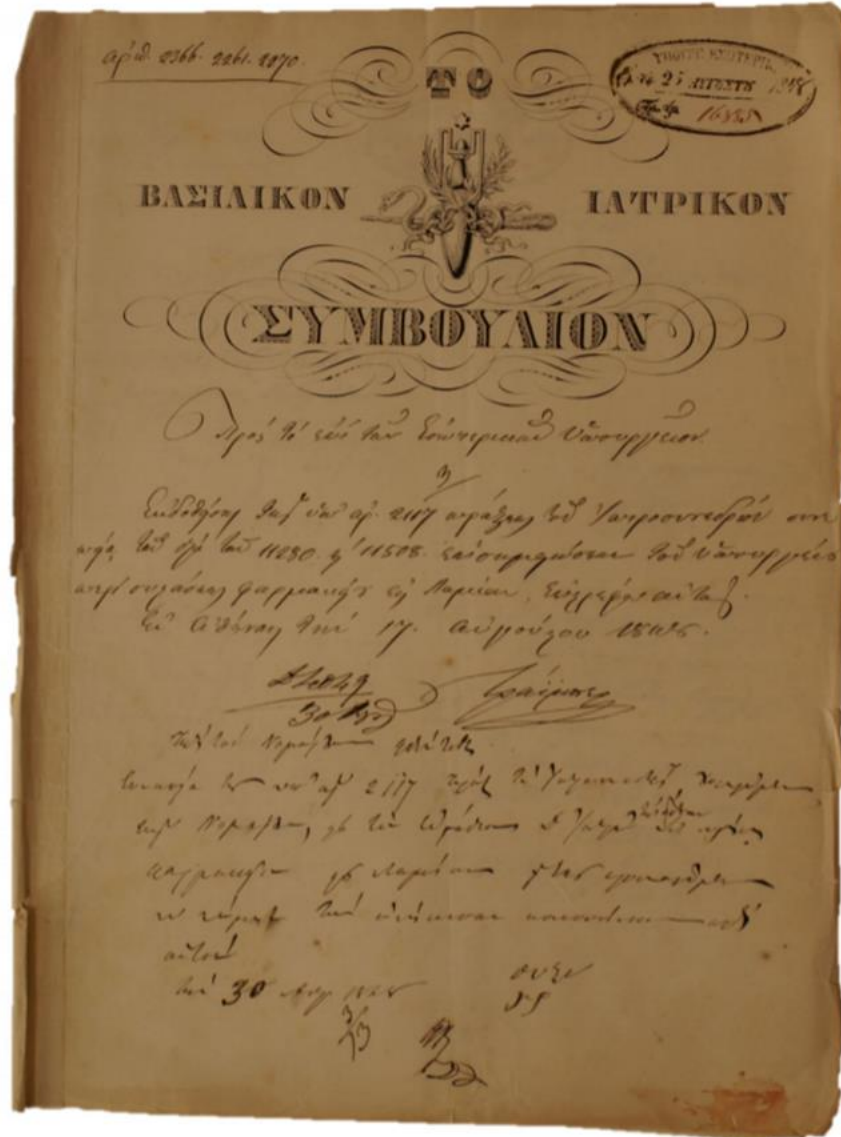
Η Ελλάς Ευγνωμονούσα του Έλληνα
ζωγράφου Θεόδωρου Βρυζάκη, 1858,
Εθνικό Ιστορικό Μουσείο Αθηνών

Η οξυδέρχεια του Όθωνα, ιδρύει το 1834 το Ιατροσυνέδριον

Otto I (1815-1867), Prince of Bavaria and King of Greece, by Ernst Wilhelm Rietschel, 1850

Η οξυδέρκεια του Όθωνα, ιδρύει το Οθώνειον Πανεπιστήμιο

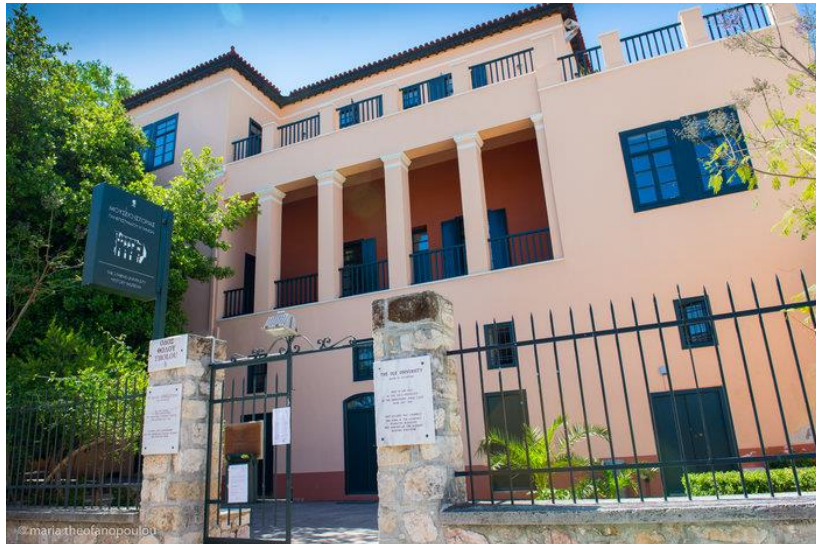
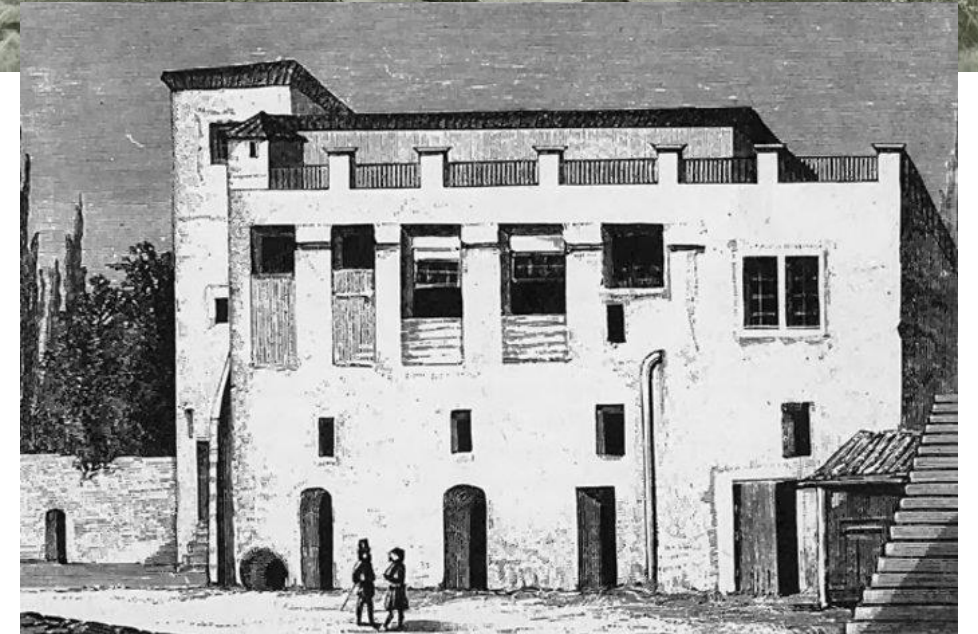
Ιδρύθηκε με νόμο της αντιβασιλείας την 31η Δεκεμβρίου του 1836 και με βασιλικό διάταγμα του Όθωνα Α' της 24ης Απριλίου του 1837. Το νεοσύστατο ίδρυμα συναποτελούσαν οι σχολές Θεολογίας, Νομικής, Ιατρικής και Τεχνών

King Otto of Greece wearing the Greek national costume, 1859 (left) & Το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών σε επιστολικό δελτάριο του 1910 (right)

Το Οθώνειο Πανεπιστήμιο και η Πρώτη Ιατρική Σχολή

Otto, King of Greece with the Decree Founding the National Bank of Greece by Nikiforos Lytras (1832-1904), ca 1898-1899 and the first building of the Othoneian University of Athens in various decades, the old house of the Greek architect Stamatis Kleantis

Η πρώτη Απόφοιτος και η πρώτη Ιατρός

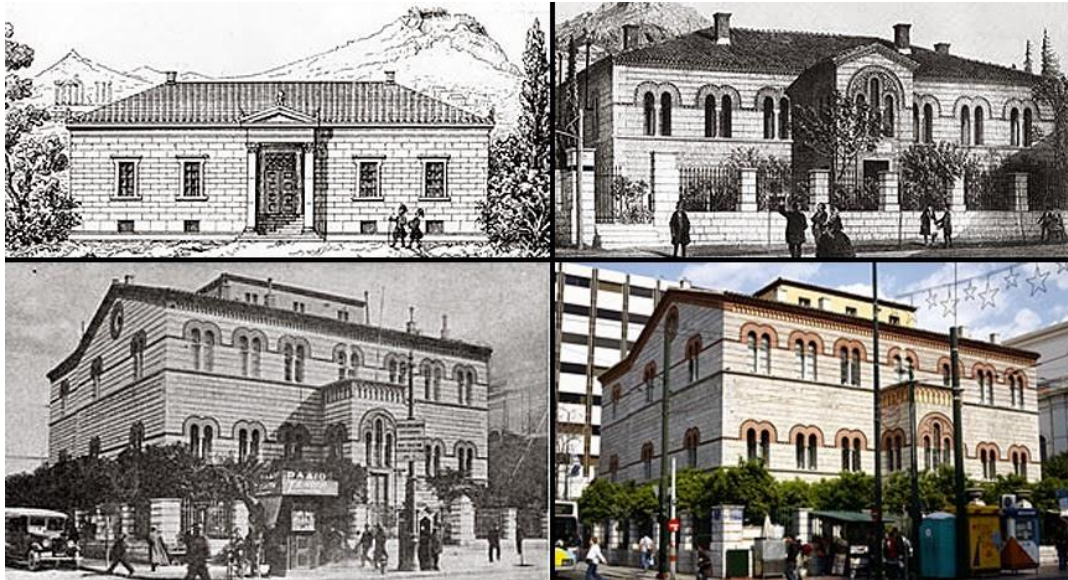
Αγγελική Παναγιωτάτου (1878-1954), μικροβιολογία

Μαρία Καλαποθάκη (1859-1941), γενική ιατρός

Τα πρώτα Νοσοκομεία

1854,
Οφθαλμιατρ
είο Αθηνών

1884, Θεραπευτήριο των Κολλητικών Νοσημάτων - Νοσοκομείο των Αφροδισίων Παθών - Νοσοκομείο Ανδρέας Συγγρός

1902, Νοσοκομείο Σωτηρία

1904, Νοσοκομείο Ελλίς

Η κατά Παύλου Ιωάννου (1824-1897) ριζική τροποποιημένη μαστειτομή

Βιογραφικά στοιχεία

- Γεννήθηκε στη Καστοριά το 1823
- Αναγορεύτηκε σε διδάκτορα της Ιατρικής σχολής το 1858
- Εκπαιδεύτηκε στην ανατομία (Γερμανία) και χειρουργική (Γαλλία)
- Διορίστηκε ως έκτακτος καθηγητής το 1868
- Τακτικός καθηγητής Τοπογραφικής Ανατομικής, Εγχειρητικής και Επιδεσμολογίας το 1874
- Διευθυντής του Νοσοκομείου Αφροδισίων Νοσημάτων το 1883
- Αναλαμβάνει τη θέση της Πρυτανείας το 1891
- Απεβίωσε στον Πειραιά στις 3 Οκτωβρίου του 1897

Η κατά Παύλου Ιωάννου (1824-1897) ριζική τροποποιημένη μαστεκτομή

William Stewart Halsted Βιογραφικά στοιχεία

- Γεννήθηκε το 1852
- Διδάσκει ευρέως τη χρήση χειρουργικών γαντιών, την αντισηψία και τη χρήση τοπικής αναισθησίας
- Πειραματίζεται για τη δράση της κοκαΐνης ως τοπικό αναισθητικό και εθίζεται σε αυτή
- Ιδρυτικό μέλος του νοσοκομείου Johns Hopkins
- Εκτελεί τις πρώτες μεταγγίσεις αίματος στις Η.Π.Α
- Συστηματοποιεί, εκτελεί και γίνεται παγκοσμίως γνωστός για τη ριζική τροποποιημένη μαστεκτομή, η οποία και μέχρι σήμερα φέρει το όνομα του (1882-1886, 20 δημοσιεύσεις)

William Stewart Halsted work on breast surgery due to carcinoma

ORIGINAL MEMOIRS.

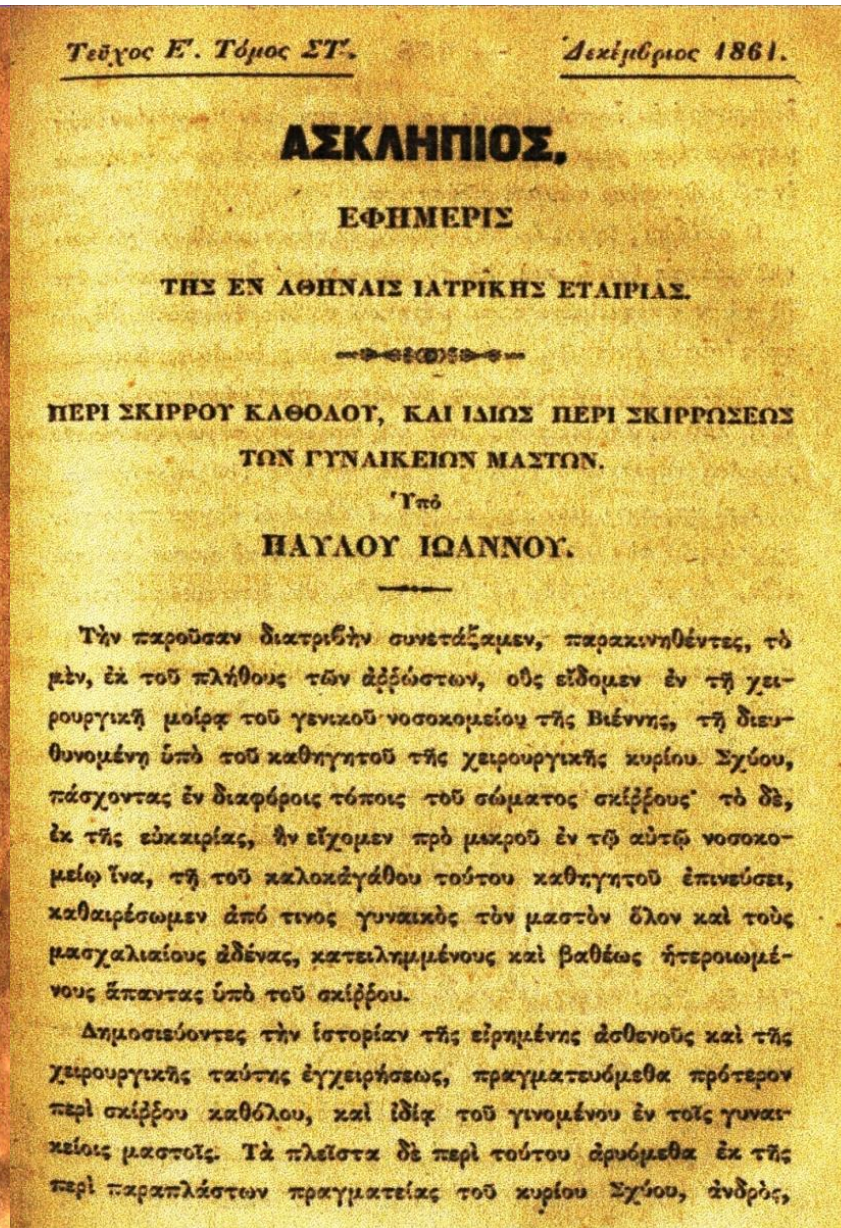
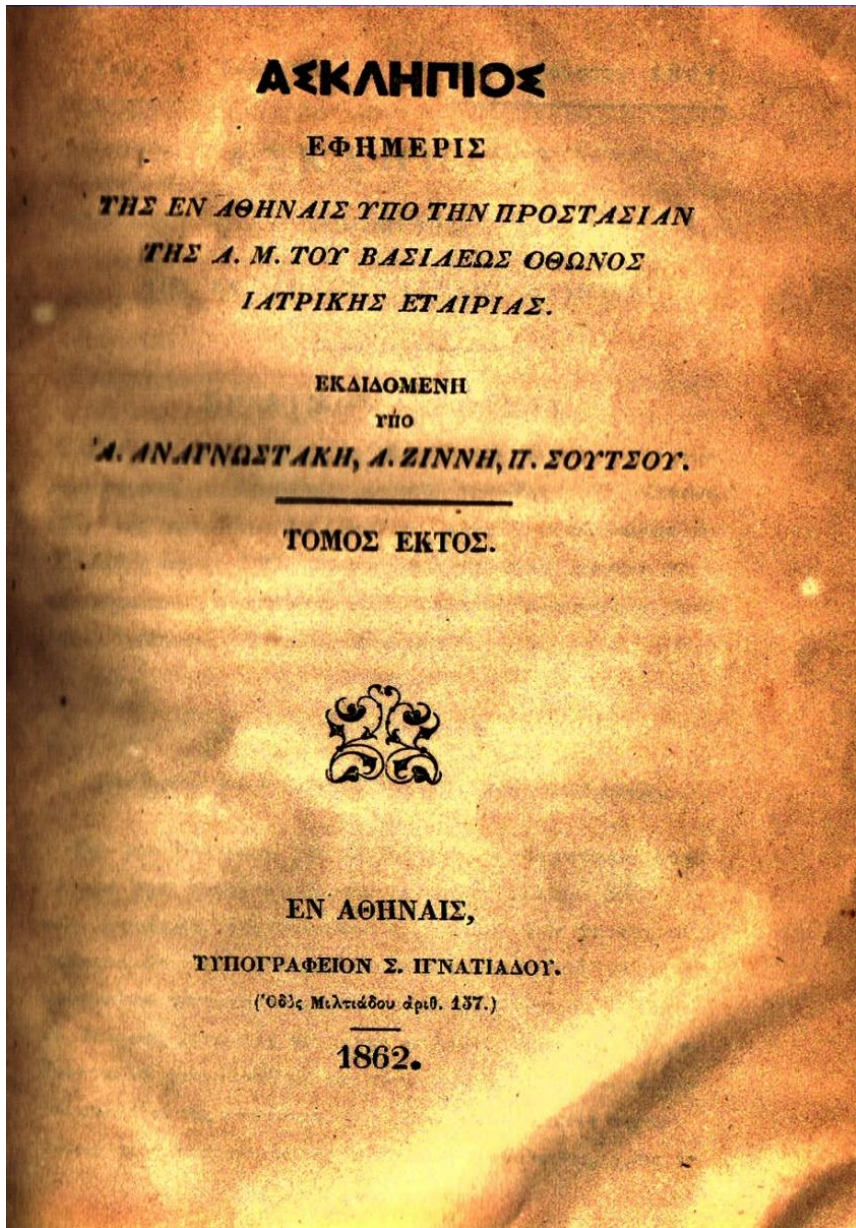
THE RESULTS OF RADICAL OPERATIONS FOR THE
CURE OF CARCINOMA OF THE BREAST.*

BY WILLIAM STEWART HALSTED, M.D.,

OF BALTIMORE, MD.,

Surgeon to Johns Hopkins Hospital.

Η κατά Παύλου Ιωάννου (1824-1897) ριζική τροποποιημένη μαστεκτομή

- 21 ολόκληρα χρόνια προτού ο William Stewart Halsted συστηματοποιήσει και τυποποιήσει τη ριζική εγχείρηση για τον καρκίνο του μαστού

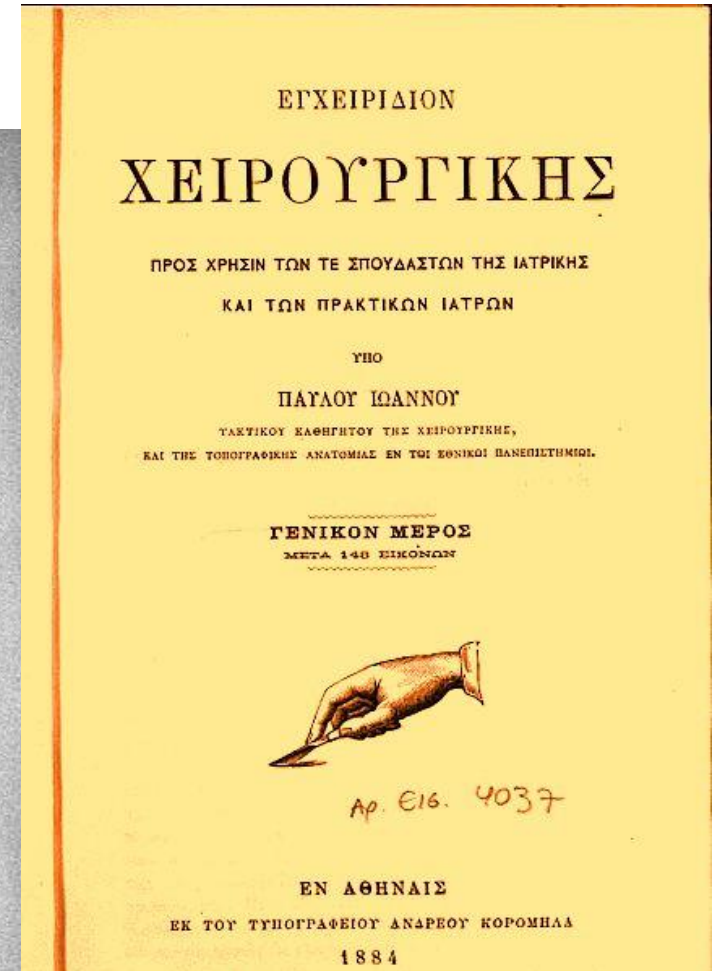
- Παύλος Ιωάννου
- William Stewart Halsted

Theodor Billroth

Η κατά Παύλου Ιωάννου (1824-1897) ριζική τροποποιημένη μαστεκτομή

«Την παρούσαν διατριβήν συνετάξομεν εκ της ευκαιρίας ήν είχομεν να καθαιρέσωμεν από τινός γυναικός τον μαστόν όλον και τους μασχάλιαιους αδέννας... απεδείραμεν τον όγκον...προέβημεν εις την εξαίρεσιν των κατά την αριστεράν μασχάλην εξωγκωμένων αδένων...»

Η κατά Παύλου Ιωάννου (1824-1897) ριζική τροποποιημένη μαστεκτομή

Οι ομοιότητες της επέμβασης

Ίδια χειρουργική τεχνική

(skin grafting, pectoralis minor and major muscles resection)

Περιορισμός το διάμεσου-μυϊκού χώρου

Αιμόσταση

Βήμα βήμα περιγραφή

Σκεύος Ζερβός (1875-1966): ο πρωτοπόρος Έλληνας χειρουργός και οι πρώτες μεταμοσχεύσεις όρχεων από τον πίθηκο στον άνθρωπο στις αρχές του 20^{ου} αιώνα

1899, Δύο περιπτώσεις αιματοθώρακος τραυματικού μετά στατιστικής των εν τω Ελληνοτουρκικώ πολέμω του 1897 τραυμάτων

1902, Ein Beitrag zur Lehre von der Sphygmologie

(A contribution to the doctrine of sphygmology)

1902, 2nd Panhellenic Medical Congress & 1903, Parisian Academy of Sciences

The disease of the naked sponge divers & The necrotic dermatitis of the sponge divers

1909, On the Transplantation of testicles

Σνεύος Ζερβός (1875-1966) & Serge Voronoff (1866-1951)

31 March 1934, Voronoff's tour in Athens

Zervos' Letter in the Messenger

Voronof's answer and recognition

Recognition from the Parisian Academy of Medicine

ATHÈNES, 5/17 JUIN

La *Correspondance Orientale* a publié dernièrement un article qui aurait produit une détestable impression s'il n'avait fait hausser les épaules de pitié. L'organe officieux du cabinet ottoman parle de la confiance des Turcs en eux-mêmes, qui se sentent de taille à affronter l'Europe, du fanatisme musulman et des prodiges qu'il pourrait accomplir encore, de la possibilité de faire marcher tous les croyants sous le même drapeau en leur prêchant « la guerre sainte contre le monde chrétien ».

Tout cela est d'une singularité maladroite. L'Europe chrétienne se rit de ces fanfaronnades sans dignité, mais s'irrite en entendant parler du fanatisme musulman le lendemain des événements de Salonique et des massacres de la Bulgarie où, dans certaines localités, des croyants exaltés ont passé des vieillards, des femmes et des enfants au fil de l'épée. Un réveil du fanatisme musulman, s'il était encore à craindre, serait étouffé à sa naissance. Quelques régiments russes auront facilement raison de tous les Khanats de l'Asie, comme il suffit de l'armée française d'Algérie pour contenir et châtier, au besoin, tous les Musulmans de l'Afrique.

La croisade, dont la *Correspondance Orientale* menace le monde chrétien, n'est pas plus à craindre en Europe. L'empire ottoman n'existe que par la jalousie des grandes puissances et les rivalités des nations chrétiennes de la presqu'île des Balkans. Le jour où ces rivalités disparaîtront, où les chrétiens d'Orient comprendront qu'ils sont solidaires, tous les « prodiges du fanatisme musulman » ne les empêcheront pas d'effacer la Turquie de la carte d'Europe. C'est ce que l'on devrait savoir à Constantinople ; mais on oublie, paraît-il, que des provocations de ce genre sont peu faites pour rassurer les Roumains, les Serbes et les Hellènes à l'endroit

de leurs frères qui vivent ou plutôt qui gémissent sous les lois des Musulmans.

Nous croyons avec la *Correspondance Orientale* que « l'esprit de tolérance et le sentiment de la solidarité de toutes les races de l'empire ne paraissent guère que chez les turcs qui habitent la capitale, qu'en province, où l'on applaudit à la résistance à l'occupation contre toute influence du dehors, il y a peu de traces de ces sentiments généreux et élevés. » Et c'est parce que nous croyons tout cela et autres choses encore que nous ne cessons d'appeler l'attention de l'Europe sur la Turquie, que nous supplions les chrétiens de l'empire d'exiger les réformes promises, que nous engageons le gouvernement hellénique à prendre, sans le moindre retard, des mesures énergiques pour ôter aux musulmans l'espoir de donner aux provinces grecques de Turquie le spectacle des « prodiges de leur fanatisme ». Les Turcs, on le sait, ne respectent que la force ; pas un seul cheveu ne tombera de la tête de nos frères lorsqu'ils auront vu que nous sommes en état de faire tomber la main de ceux qui y auront touché.

Une dépêche de Paris du 14 dit que M. Decazes, ministre des affaires étrangères, a déclaré que toutes les puissances signataires du traité de Paris sont unanimes à vouloir le maintien de la paix et du statu quo en Orient, avec les réformes nécessaires pour l'amélioration du sort des populations. La presse officieuse de Berlin a fait une déclaration dans le même sens en ajoutant toutefois que l'accord des empereurs amènera une entente entre les puissances. De tous les côtés on ajoute que les puissances ne diffèrent que sur les moyens d'arriver à ce résultat.

D'après des renseignements, que nous avons tout lieu de croire exacts, le consul d'Angleterre à Salonique a rédigé son rapport sur les données qui lui ont été fournies

Serge Voronoff

... Qui a eu le premier, l'idée de transplanter des organes, qui a exécuté les premières recherches expérimentales en ce sens sur les animaux et qui a transplanté chez l'homme le premier organe de la reproduction de l'espèce, étant donné que Mr Voronoff n'a entrepris ses recherches qu'en 1918? ...

... Je suis absolument persuadé qu'en tant que véritable homme de sciences, Vous respectez la Science et la Vérité comme une seconde religion ; c'est pourquoi je suis fermement convaincu que Vous rendrez à César ce qui est à César et à Zervos ce qui est à Zervos. Je Vous prie, très honoré Confrère, de croire à l'assurance de ma très haute considération.

par le val de cette ville concernant l'enlèvement de la jeune bulgare et le massacre des consuls. Aussi son rapport fourmille-t-il d'inexactitudes que nous croyons inutile de relever après tout ce que nous avons écrit à ce sujet.

On lit dans la *République Française* :

- Les renseignements que nous recevons de diverses parts nous permettent de croire qu'une conférence européenne sera décidément tenue au sujet des affaires d'Orient, et que l'Angleterre prendra part à cette conférence. Nous avons toujours pensé que si l'on eût agi dès le début de l'insurrection avec plus de calme, on aurait évité les fâcheux incidents, qui ont signalé depuis bientôt trois mois, les opérations fastidieuses de la diplomatie du continent ; mais nous espérons qu'il est encore possible de réparer les fautes commises ou du moins de les couvrir suffisamment pour que chacun des intéressés puisse reprendre le rôle qui lui appartient. Et y aura assurément à écarter des graves délibérations qui se préparent quelques chirurgiens d'affaires trop soustraits à ce faire subtil ; mais qui s'en plaindraient si la paix générale s'en trouve bien ?

La conclusion d'un traité d'alliance offensive et défensive entre les principautés slaves, la Grèce et la Roumanie est officiellement démentie de Bucharest, d'Athènes et de Belgrade. Nous croyons même savoir qu'il n'y a pas ou nous ne disons pas de négociations, mais un échange de vues entre les Etats précités.

On peut en dire autant de l'ordre que, d'après le correspondant bulgare de Fines, le roi Georges aurait donné de mobiliser l'armée hellénique, et des emissaires hellènes qui parcourraient, à en croire certains journaux, les provinces limitrophes de la Grèce en excitant les populations à la révolte. Le seul point noir de notre horizon politique est la Grèce où nos frères proposent des modifications à la Loi Organique de 1868. Nous espérons que la Porte saura faire à temps les concessions demandées par les chrétiens de Gandie.

Nous croyons savoir que la nouvelle donnée par quelques journaux de l'Europe occidentale sur la mission de M. Mason à Berlin est controvérsée. Ce n'est pas à l'Allemagne, mais à l'Autriche que la Grèce trouvera à placer un emprunt, si considérable soit-il, si les circonstances l'exigeaient. Si les troubles dont l'Orient est le théâtre, les affreuses crises financières qui désolent les Etats orientaux, les bruits de guerre et de complications politiques n'ont exercé aucune influence fâcheuse sur notre

Ο Παγκόσμιος Κυτταρολόγος Γεώργιος Παπανικολάου (1883-1962)

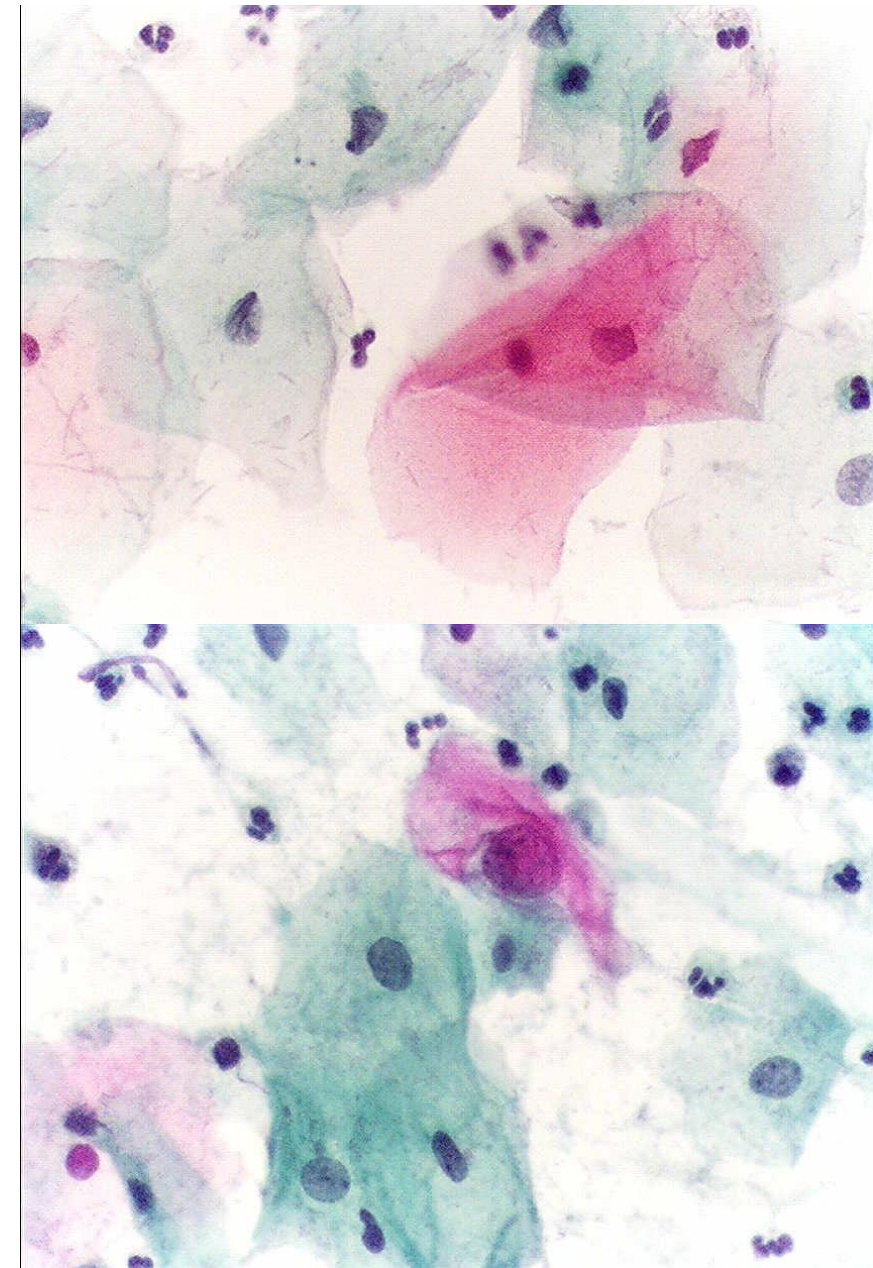
Βιογραφικά στοιχεία

- Γεννήθηκε στη Κύμη Ευβοίας το 1883
- Εισήχθη στην Ιατρική Αθηνών στα 15 του έτη!
- Σπουδές Βιολογίας και Φιλοσοφίας στη Γερμανία το 1907
- Τακτικός καθηγητής Ανατομίας και Ιστολογία του Πανεπιστημίου Κορνέλ της Νέας Υόρκης ca 1913
- Επίτιμος διδάκτωρ της Ιατρικής Σχολής ΕΚΠΑ, το 1949
- Διευθυντής του Αντιαρρηνικού Ινστιτούτου του Μαϊάμι το 1961
- Απεβίωσε στο Μαϊάμι το Πειραιά στις 19 Φεβρουαρίου του 1962

Ο Παγκόσμιος Κυτταρολόγος Γεώργιος Παπανικολάου (1883-1962)

Επιστημονικό έργο (158 άρθρα, 5 συγγράμματα)

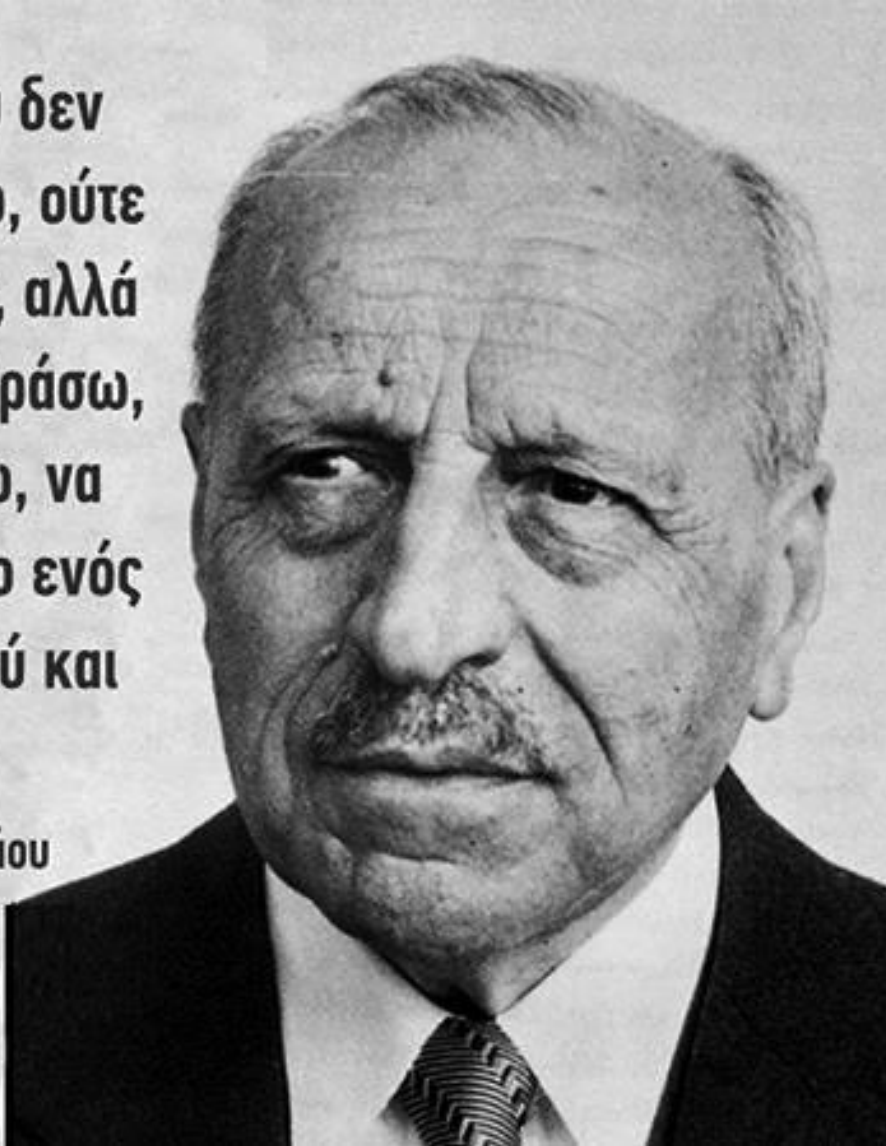
- Νέα μέθοδος διάγνωσης του καρκίνου , το 1918
- Διάγνωση του καρκίνου της μήτρας μέσω των κολπικών επιχρισμάτων, το 1943
- Το επίχρισμα του ιζήματος ουρίας ως διαγνωστική μέθοδος ανίχνευσης του καρκίνου της μήτρας, το 1945
- Η διαγνωστική αξία του κολπικού επιχρίσματος στη διάγνωση του καρκίνου της μήτρας, το 1948
- Παρόν και μέλλον της Αποφολιδωτικής κυτταρολογίας το 1951
- Άτλαντας της Αποφολιδωτικής Κυτταρολογίας, το 1954

Ο Παγκόσμιος Κυτταρολόγος Γεώργιος Παπανικολάου (1883-1962)

«Το ιδανικό μου δεν είναι να πλουτίσω, ούτε να ζήσω ευτυχής, αλλά να εργασθώ, να δράσω, να δημιουργήσω, να κάμω κάτι αντάξιο ενός ανθρώπου ηθικού και δυνατού».

Γεώργιος Παπανικολάου

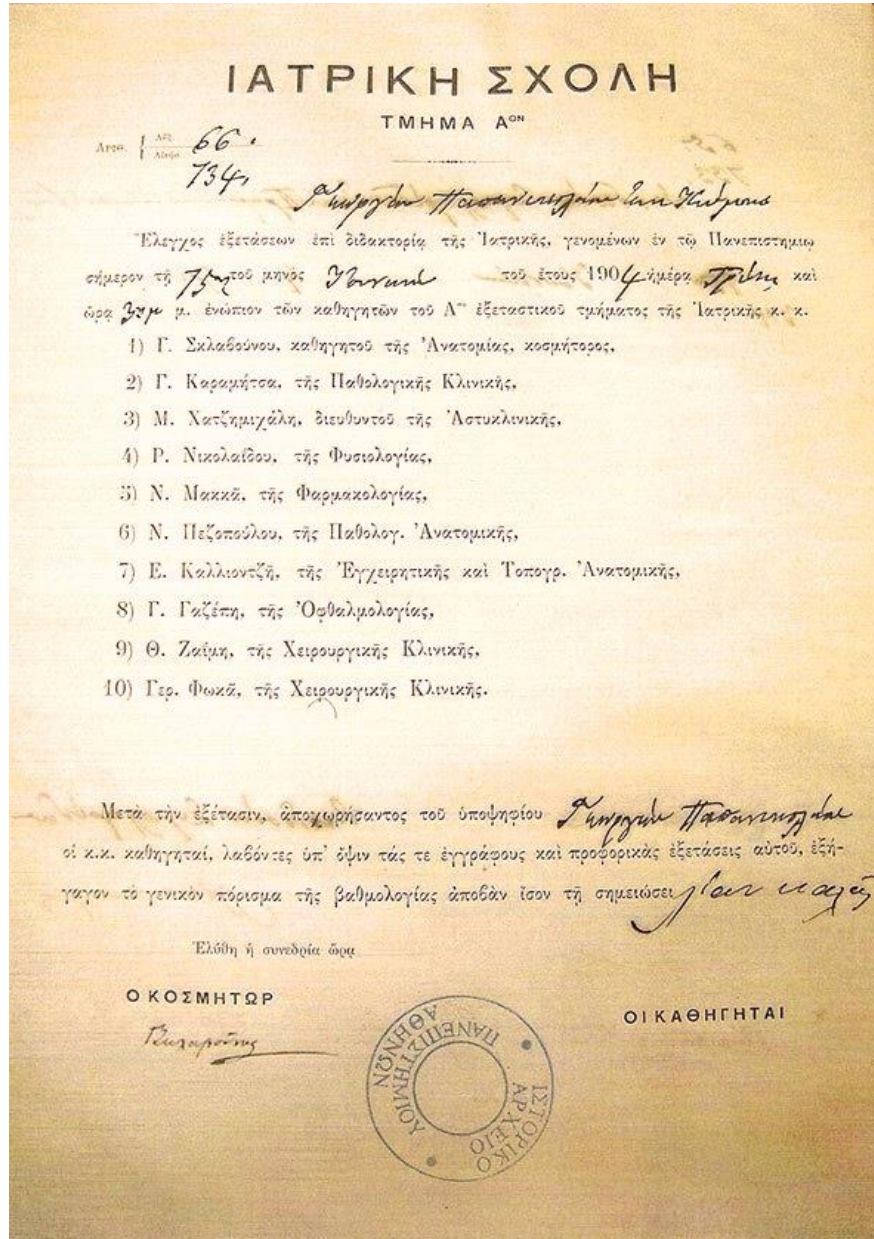
Τα ορόσημα

Θα ιδρύσει μία νέα ιατρική ειδικότητα δημιουργώντας την από το μηδέν!

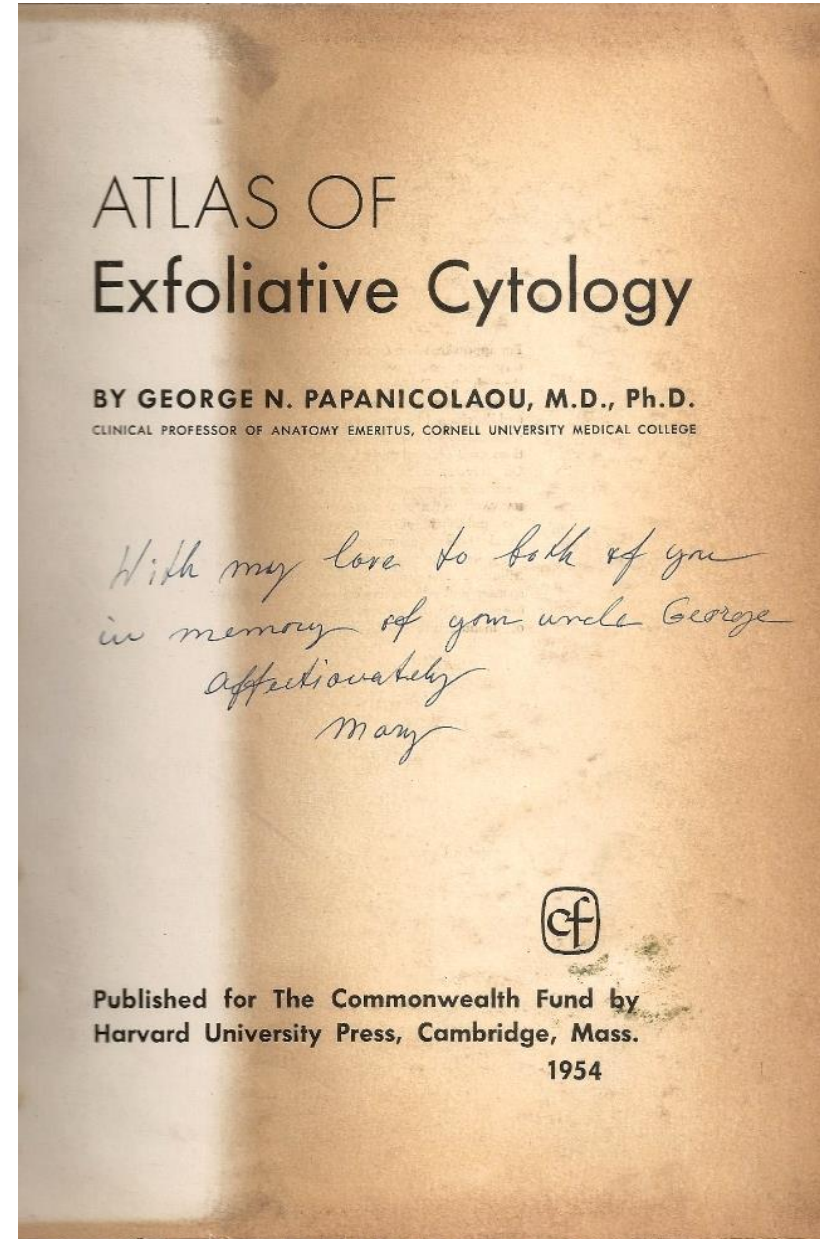
Εισάγει σπουδαίους όρους την ιατρική ονοματολογία (δυσπλασία, ατυπία, δυσκαρύωση)!

Θα δημιουργήσει μία ιατρική μέθοδο με τη μεγαλύτερη παγκόσμια ανθρωπιστική και οικονομική επίδραση όλων των εποχών!

Ο Παγκόσμιος Κυτταρολόγος Γεώργιος Παπανικολάου (1883-1962)

Πτυχίο
Ιατρικῆς
Σχολῆς
Γεωργίου
Παπανικολάου

Ἄτλαντας τῆς
Αποφολιδωτικῆς
Κυτταρολογίας, το
1954

Ο Παγκόσμιος Κυτταρολόγος Γεώργιος Παπανικολάου (1883-1962)

Η αγάπη, η κολώννα, η γυναίκα και το θύμα
Ανδρομάχη Μαυρογένους-Παπανικολάου
Το άγνωστο πειραματόζωο

Η Πρώτη Μεταφορά νεογνών

Νοσοκομείο Παιδων Αγία Σοφία

Μεταφορά Νεογνών από τη Διευθύνουσα
Μαία του «Ιδρύματος Μαρίνα Ηλιάδη
Δωρεά Έλενας Ε. Βενιζέλου» κα Χαρά
Βογιατζάκη

Η Πρώτη Μεταφορά νεογνών

The Chicago model,
1934

Ο οδηγός ασθενοφόρου
Alphonse Iannicelli και η
νοσοκόμα Mary Jane Canlon,
Νέα Υόρκη 1948

Η Πρώτη Μεταφορά νεογνών

Το μοντέλο της Αθήνας, 1947 !

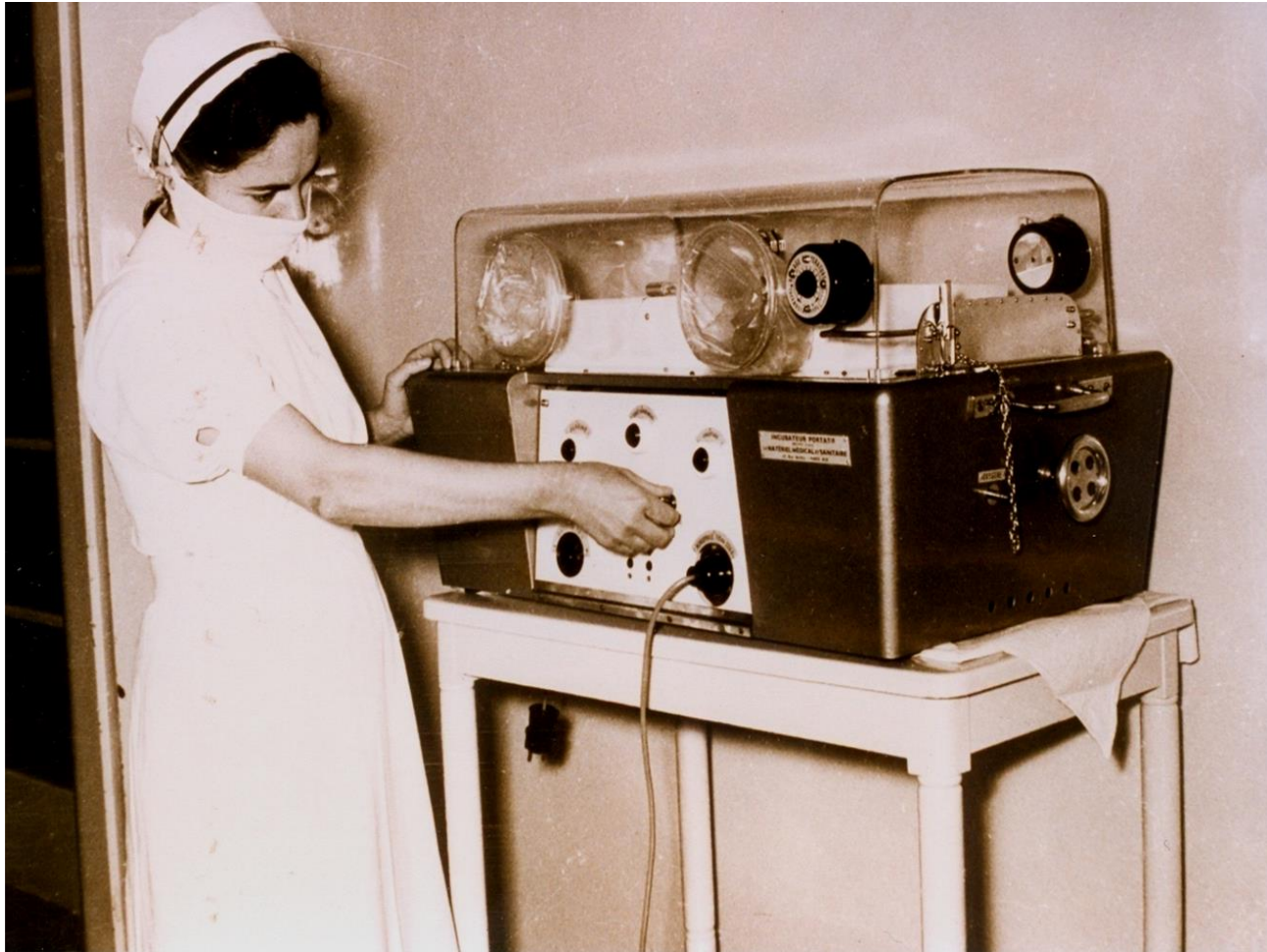
Η Πρώτη Μεταφορά νεογνών

«Την ομάδα αυτή αποτελούσαν:

1. Μια Προϊσταμένη που συνοδευόταν πάντα από μια νεότερη διπλωματούχο Μαία.
2. Ένα ασθενοφόρο. Αρχικά ήταν ένα μικρό πουλμανάκι και στη συνέχεια ένα ταξί. Υπήρχε ένας ειδικός ταξιτζής, πολύ προσεκτικός στην οδήγηση που έκανε πιάτσα έξω από το Μαιευτήριο.
3. Μια φορητή θερμοκοιτίδα, δηλαδή ένα καλάθι μεγάλο, στρωμένο πάντα με αποστειρωμένα πανιά.
4. Ένας ασκός οξυγόνου, πάντα γεμάτος, που ήταν τοποθετημένος μέσα σε μια τσάντα και απ' αυτόν δίναμε λίγο - λίγο οξυγόνο.
5. Ένας καθέτηρας αποστειρωμένος για τις αναρροφήσεις των εκκριμάτων.
6. Ο ρουχισμός του προώρου, δηλαδή μια πελερίνα με κουκούλα κι ένα πανάκι, μούλι το λέγαμε, για να καλύπτουμε τα γεννητικά του όργανα. Όταν βάζαμε το νεογνό μέσα στην πελερίνα προσέχαμε να μην είναι σφιχτή ώστε το νεογνό να αισθάνεται άνετα και να μπορεί να κουνάει τα χεράκια του και τα ποδαράκια του. Το καλάθι και τον ρουχισμό του προώρου τα διατηρούσαμε πάντα ζεστά τοποθετώντας επάνω σ' αυτά μόνιμα ζεστές θερμοφόρες»

Η Πρώτη Μεταφορά νεογνών

Η πρώτη φορητή θερμοκοιτίδα στην Ελλάδα, 1950

Μεταφορά νεογνού με ταξί, 1947 !

Εργαστήριο
Ιστορίας της Ιατρικής
και Ιατρικής Δεοντολογίας

ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ - ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

**ΣΑΣ
ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ
ΠΟΛΥ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΠΡΟΣΟΧΗ ΣΑΣ**

Ο Έλλην ιατρός